

ПОГЛЯДИ СОФІЇ РУСОВОЇ ПРО СОЦІАЛЬНИЙ НАПРЯМОК ВИХОВАННЯ

Примаченко Анна

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

м. Ніжин

Актуальність. Зацікавлення проблемою соціального виховання школярів у найрізноманітніших його аспектах у наш час навряд чи можна назвати випадковим. Від того, як відбуватиметься реалізація змісту соціального виховання, багато в чому залежить успішність педагогічної роботи з майбутніми поколіннями й, в остаточному підсумку, моральна чистота й стабільність суспільних відносин. Не слід забувати й про те, що соціально-виховна діяльність сьогодні все частіше розглядається як сукупність найрізноманітніших форм, засобів і методів виховного впливу на дітей, а також організація їх взаємодії, які, з одного боку, впливають на функціонування суспільних механізмів, а з іншого – залежать від стану суспільства у той чи інший історичний період.

Мета написання статті – проаналізувати погляди та підходи Софії Русової на процес соціального виховання дитини.

Завдання, що розв'язуються в статті: охарактеризувати основні особливості соціального виховання дитини; визначити осередки та засоби впливу на соціальний розвиток дитини; дослідити умови, механізми соціального виховання у школі.

Викладення основного матеріалу. Розкриваючи суть соціального виховання, педагог доходить висновку, що воно « намагається розвинути в дитині ті особливі риси, які надалі дадуть їй змогу стати найкращим громадянином », формуватимуть громадянську свідомість. Наголошувала на потребі « привести до згоди » нові для її часу педагогічні ідеї – індивідуалізації та соціалізації виховання. На думку Софії Русової, соціальне

виховання може стати міцним « фактором для виховання нації ». Його основою і водночас засобами мають бути « товариська атмосфера в усій школі і довірливі відносини між учителем та учнями; самоврядування школярів, коедукція, природна групівка дітей, яка має численну неповторну клясу замінити малочисленими рухливими групами, реформа методів навчання з пасивного в активний і деяка зміна в самому програмі наук, призначених для середньої школи» [3, с. 9].

„Як привести до згоди два поняття: індивідуалізація і соціалізація?” – писала С. Русова. Індивідуалізація спирається на психологію, на повний розвиток усіх душевних сил дитини, а соціалізація визначає великий вплив на дитину не лише спадковості, але й соціального оточення. Мета індивідуального виховання – дати широкий, вільний розвиток усім духовним силам дитини, її здібностям. Соціальне виховання розвиває ті особистісні риси дитини, які дадуть їй змогу зайняти своє місце у суспільстві.

Соціалізація дитини не є проголошенням її індивідуальності: це розвиток у дитині тих рис характеру, які можуть бути корисні для групового життя, і такі знання, які дають людині можливість своїми силами пробитися крізь життя і ні в якому разі не бути тягарем для громадянства. Першим ділом треба виробляти в дитині працездатність, дух ініціативи, солідарності, мужності, правдивості, само опанування, витриманості [1, с.41].

Для того, щоб сформувати вільне суспільство складене з справжніх громадян, які творять своє життя потрібне соціальне виховання. Людина стає людиною лише в громаді. Свідомість закону, моральне розуміння волі закладається лише в спільноті, в контакті з людьми. Для окремої особи, відірваної від громадського життя, не існує закону, не виявляється безумовна ідея добра.

Лише в суспільстві, в спільному житті всіх людей складається моральний і юридичний закон, моральні завдання та обов'язки.

Тому виховання має дати дітям такі умови життя, такий напрямок розвитку, що сприяв би розумінню добра і зміцнив би волю дитини для

виконання лише добрих вчинків, корисних суспільству. Для цього соціальне виховання має розвинути в дітях найкращі моральні якості та риси, здібності, які потрібні дитині для майбутньої реалізації себе в суспільстві.

С. Русова виділяє основні „добродетності”, які потрібно розвивати у дітей: це розум, воля, хоробрість, справедливість. Розум дає освіту, без освіти не може бути демократичного ладу. Освіта дає змогу виявитися особливим здібностям. Розум викликає активну думку, шукання істини. За визначенням С. Русової сучасна освіта повинна звертати велику увагу на формування розуму, та вироблення активної думки. Слідом за розумом соціальне виховання потребує від дитини розвитку хоробрості. Смілива думка просуває людське суспільство. Щоб промовити активне слово, потрібна хоробрість, яка спирається на міцну незалежність активного духа. Отже, цю незалежність, цю самостійну думку потрібно виховати в дітях.

Найбільш видатні по своїй обдарованості особи стають у центрі соціального руху, роблять переворот чи в науці, чи в мистецтві, чи в техніці.

С. Русова засуджувала стару школу, і яка цілком ігнорувала об'єднання соціального та індивідуального. Вона виступала за поступову демократизацію освіти. Перед педагогами постає нове завдання: виховати справжнього громадянина, підготувати його до активної участі у житті. Потрібно виховати у дитини бажання керуватися не лише своїми інтересами, але й інтересами товаришів. Отже, виховання підростаючого покоління завжди має бути демократичним та високо моральним. С. Русова виділяла два осередки де може нормально виховуватися дитина: родина і громадські установи – „дитячі хати, захисти, школи”. Усі ці дитячі установи повинні бути в найтіснішому контакті з місцевим населенням. Де б дитина не виховувалася, чи в родині, чи в якійсь дитячій установі, для того, щоб виховання її проходило як найкраще, потрібно, щоб дитину добре розуміли, знали її індивідуальне нахили та здібності. Потрібно дуже добре пізнати дитину.

С. Русова особливу увагу приділяла родинному вихованню і, зокрема, ролі матері. Вона вважала, що треба поширити освіту жінки на селі, щоб підняти свідомість жіноцтва і становище матері. Без неї та її ласки холодно й страшно було б жити. Ніяка школа, ніякі дитячі садки чи захистки не дадуть дитині того добра, ласки й любові, не розбудять так в дітях почуття правди, як щире виховання свідомої матері. Якщо порівняти дітей, які виховуються з материнською любов'ю і ласкою, з тими, що в дитячих притулках, то останні ніколи не будуть такі веселі, урівноважені, як перші[6, с.52-55].

Великого значення мають і соціальні умови в яких живе дитина. Діти, які живуть в різних соціальних умовах більш між собою відрізняються, ніж діти що належать до різних націй, рас. Умови життя – помешкання, їжа, повітря – дають великі відміни. Велику увагу С. Русова приділяла харчуванню дітей.

Для забезпечення нормального розвитку дітей потрібно також забезпечити і соціальні засоби, бо діти виростають під впливом того соціального оточення, якому вони виростають, яка б спадковість не була.

Людина стає тою чи іншою завдяки контактам з людьми. Ці контакти придушують одні інстинкти, викликають до життя інші. Кожна дитина, вважала С. Русова, не піддається пасивному впливу оточення, вона бере з нього те, до чого прагне її індивідуальність. Дитина скрізь проявляє свою активність, вона є досліджувач, що самостійно переробляє свої враження і сприймання від оточення.

Також велику роль у соціалізації дитини за висновками С. Русової відіграє мова і гра.

„Гра і мова” – це соціальне життя дитини, це природна школа громадського виховання, релігії, мистецтва” – писала С. Русова. В грі дитина виявляє свої нахили і здібності.

Велике значення в соціальному значенні має і спільна праця, що утворює колективний інтерес, в атмосфері якого розвиваються індивідуальні зусилля, формуються міжособистісні відношення, які забезпечують належні умови для розвитку кожної особистості. Але найважливішою для розвитку

соціально компетентної особистості, здатної здійснювати свідомий вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях, є « індивідуальна творчість, індивідуальна ініціатива». Для цього школа, за визначенням С. Русової, повинна розвивати і направляти творчість учнів на користь колективу. Індивідуальна праця в колективі сприяє розвитку творчих сил, соціальної свідомості, механізму самонавчання і самовиховання з урахуванням максимального включення індивідуальних здібностей учня.

Школа, з погляду С. Русової,- це не просто життя дитини; вона тут не готується до життя, а живе. Це осередок її духовних вражень, які потім переосмислюються в свідомості дитини не тільки відповідно до її індивідуальності, а й відповідно того соціального осередку, в якому вони приймаються. В школі усталюється світогляд, освоюються цінності культури, виробляється вміння самостійно вчитися, критично мислити, здатність до самопізнання і самореалізації особистості, вміння і навички до життєвого і професійного вибору, розуміння соціального життя і своєї ролі в ньому. С. Русова підкреслювала необхідність « соціалізації» і гуманізації освіти, пристосування навчання « своїм змістом і обсягом до природи дитини і до її потреб у тому громадянстві, в якому вона живе»[2, с.124-129].

За спостереженням Руна за дітьми, С. Русова зробила висновки: спочатку діти 5-6 років не виявляють соціальних нахилів, вони індивідуалісти, навіть егоїсти, але з розвитком мови у дітей пробуджується інтерес до товаришування, спочатку з іграшковими (розмовляє з ними) потім – з друзями. Тут велика роль належить дитячому садку. Це важливий момент, коли дитина перестає бути одинокою і порівнює себе з іншими дітьми. З цього моменту починається розвиток усіх душевних індивідуальних рис дитини (любов, заздрість, ревності, пошана другої особи і самопошана, щирість і т.д.). Соціальний інстинкт виявляється у дітей у потребі дружби, почутті ніжної симпатії. Дитина потребує любові і ласки. Якщо порівняти тих дітей, які виховуються з материнською любов'ю та ласкою, з тими, що в

дитячих притулках, то останні ніколи не будуть такі веселі та урівноважені, як перші.

Поряд із школою держава, церква, клуби, кінотеатри та інші соціальні організації також повинні мати соціальний вплив на виховання дитини.

У своїх працях по суспільному вихованні С. Русова спирається на дослідження Руссо, Песталоцці, Фребеля, Каменського. „Не сама дитина має пристосовуватись до наших методів, а навпаки: наші методи мають бути пристосовані до кожної дитини.” – вважала С. Русова. Для цього потрібно вивчати дитячу психологію.

Відданість соціальній педагогіці простежується у творчості С. Русової також при формулюванні нею мети виховання на основі глибокого аналізу ідей видатних педагогів минулого та передового досвіду зарубіжної педагогіки: допомогти вільній еволюції духовних і фізичних сил дитини і в кінцевому результаті сформувати гармонійно розвинену людину, тобто людину працездатну, соціально свідому, корисну для суспільства, з піднесеною любов'ю до рідного краю і з пошаною до інших народів.

Висновки. Софія Русова зробила дуже багато, щоб суспільне виховання будувалось на демократичних засадах. Вона засуджувала стару систему виховання, яка пригнічувала людську гідність. Педагог підкреслювала, що «що виховання не може бути лише психологічно персональне, а мусить бути й соціальне, і школа мусить стати тим соціальним інститутом, який провадить дитину від вузького-родинного виховання через дитячий сад, ігральні майдани в широко соціальний колектив і веде учня через національно-громадське виховання до всесвіту, до загального людського братерства».

Література:

1. Вибрані педагогічні твори: У4кн. Кн.4/ За загальною редакцією Є.І. Коваленко; Упорядн., прим. Є.І. Коваленко, О.М.Таран.- Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2009.- 328 с.
2. Журнал «Сіверянський літопис».- 2000.- № 6 - С. 124-129.
3. Русова С. Соціальне виховання, його значення у громадському житті / С. Русова. - К.: Либідь, 1998. - 254 с.
4. Русова С. Суспільні питання виховання // Софія Русова і Галичина: Зб. ст. і матеріалів / Упор. З.І. Нагачевська.- Івано-Франківськ: Вік, 1996.- С. 30.
5. Русова С. Нова школа соціального виховання / С. Русова // [вибрані педагогічні твори у 2-х кн]. - К. 2. - К.: Либідь, 1997. - С. 16-104.
6. Соціально-педагогічні аспекти діяльності Софії Русової в еміграції // Шлях освіти.- 2001.-№ 2.- С. 52-55.